

Els eucaliptus

Rafel Balada
(Associació Excursionista d'Amposta)
2016-11-08

Eucaliptus ver de Tapia de Casariego (Astúries)

Els eucaliptus són arbres o arbusts originaris, en un sentit ample, de la zona d'Austràlia i, cap al nord, s'estenen fins a Malàisia i les Filipines, coincidint amb la línia Wallace, un límit biogeogràfic establert en honor d'Alfred Russel Wallace (08/01/1823 - 07/11/1913), naturalista anglès que va acompanyar a H. W. Bates en la seva exploració pel riu Amazones i que, al tornar, va decidir explorar l'arxipèlag de Malàisia per aprofundir els seus coneixements sobre l'evolució i la selecció natural. De resultes d'aquest viatge (1854-1862) va escriure "The Malay Archipelago", un dels llibres d'exploració científica més importants i bonics del segle XIX.

El seu nom científic: *Eucalyptus*, deriva del grec *eû* (ben) i *kalyptós* (cobert) perquè el seu fruit està tapat per una tapa (opèrcul). Aquest nom li ho va posar el botànic francès Charles Louis L'Héritier de Brutelle (1746-1800).

Els eucaliptus pertanyen a la família de les mirtàcies, que aquí només tenen una espècie autòctona: la murtra (*Myrtus communis*), que apareix per l'Ebre, Sénia, Canaletes, i barrancs de la Xalamera, la Caramella, la Galera, la Fontcalda, Vall Cervera, Covalta, Torrent del Pi,..De la mateixa família, per un hort a la platja dels Eucaliptus, vam trobar un exemplar conreat d'*Acca sellowiana*, o *Feijoa*, carregat de fruits (guaiabes) i en molt bon estat vegetatiu.

La mida dels eucaliptus, segons l'espècie, va de 2 m als 132 m d'un exemplar d'*E. regnans*, que es va tallar al 1878; poden ser tan alts com les sequoies: d'aquesta espècie d'eucaliptus s'havien trobat exemplars amb troncs de 10 a 11 m de diàmetre, però ens els darrers 100 anys han desaparegut pels incendis o perquè s'han tallat.

Es coneixen unes 600 espècies d'eucaliptus de les quals una cinquantena han estat introduïts a Europa, especialment a l'àrea mediterrània. Aquesta introducció està carregada d'històries: a Astúries sembla que va ser un missioner que va portar llavors amagades dins del seu gaiato i al 1860, a Louriçan (Galícia), a una finca d'un amic del misioner, ja es van plantar, i és precisament per la façana atlàntico-cantàbrica, d'Occitània a Andalusia, on trobem els exemplars més grans d'eucaliptus vers, blancs o femella, com anomenen a les nostres terres l'*Eucalyptus globulus*; una espècie originària de Tasmània i Victòria. Els primers exemplars europeus apareixen al 1856, i al 1865 ja hi ha constància d'exemplars florits a Barcelona. A França

es van introduir al 1860; de tota manera, a la Ribera, aquest eucaliptus no s'ha adaptat massa bé, perquè requereix un clima més fresc i amb unes pluges més regulars, especialment a l'estiu, i tot i l'interès i voluntat de plantar-lo, són pocs els exemplars que hi sobreviuen i els que trobem solen estar a les zones més interiors. L'interès popular per aquesta espècie és per les seves aplicacions aromàtiques i medicinals: de menuts, els que ara ja som grans, recordem la cerimònia, cada vegada que ens constipàvem, de posar el cap, cobert per un drap, damunt d'una olla on s'havien bullit fulles i "boles" d'eucaliptus vers, per aspirar el baf que hi sortia i a altres comarques els anomenaven febrers i arbres de la salut. A casa nostra els eucaliptus vers no han estat mai abundants, al 1981 en quedaven una seixantena pel delta dret: una quarantena a la riba septentrional de l'illa de Buda, mitja dotzena per la vora del riu i una dotzena repartida entre altres punts de la Ribera. De tota manera hi ha algun exemplar considerable i del que ja hi farem una fitxa.

Eucalyptus ficifolia

El ràpid creixement i bona aclimatació d'aquesta espècie a la zona meridional atlàntica d'Europa va propiciar plantacions massives per a l'obtenció de cel·lulosa, però presenta molts inconvenients ecològics (empobriment del sòl, incendis,..) i les reforestacions, passada l'eufòria inicial (la productivitat sol superar els 10 m³/Ha any), han minvat molt. Especialment greu va ser l'intent del seu conreu a gran escala per la zona gironina, per part d'una empresa paperera, perquè la capacitat de bombejar aigua del sòl i la degradació edàfica que provocava, és molt més perillosa a la zona mediterrània que no pas a la zona atlàntica, i actualment aquesta pràctica gairebé ha desaparegut al nostre país. Les flors de l'eucaliptus ver són molt apreciades per les abelles i dona una mel fosca i fortament aromàtica freqüent de trobar a les zones litorals on s'han fet plantacions.

L'espècie d'eucaliptus que s'ha adaptat millor al delta de l'Ebre ha estat l'eucaliptus bord, que també l'anomenem de fulla estreta, mascle o roig, i que és *Eucalyptus camaldulensis*. Aquest eucaliptus no presenta les característiques aromàtiques del ver, i tot i que el tronc treu una goma roja que té aplicacions medicinals, no arriba a tenir les propietats de l'eucaliptus ver. Per contra, aquesta espècie està molt més adaptada a les condicions de sòl salí i clima més càlid de la Ribera. És l'espècie més estesa per Austràlia i el primer que es va introduir a Europa, a finals del segle XVIII.

La partida d'Eucaliptus s'anomena així perquè es va obtenir una concessió, similar a l'atorgada a la de l'Anglès (1862) per plantar-ne i dessecar 1180 Ha. Una característica dels nostres eucaliptus és la capacitat de bombejar aigua del sòl i per això, els pagesos de la Ribera el plantaven prop de les seues cases i així treien la humitat i sanejaven els terrenys que l'envoltaven potser per això també era anomenat anquelito; per altra part, baix d'ells pràcticament no es cria cap altra planta. La seva fusta s'ha

utilitzat com a combustible per cuinar o escalfar, i per a la construcció: molts magatzems tenien jàssenes d'eucaliptus, tot i que els troncs poc rectes dels nostres exemplars els feia poc aptes...

L'adaptació de l'eucaliptus bord al delta sovint no ha estat prou valorada, pel fet de ser un arbre vingut de fora. Quan es va fer el pla de restauració de l'Illa de Buda es volia canviar aquesta espècie per altres espècies autòctones, obviant que Europa, per la seva disposició i durant les èpoques glacials, a diferència d'Amèrica, va patir un empobriment de la seva flora que va suposar la desaparició d'espècies similars a la dels eucaliptus. Una actuació prudent hauria aconsellat plantar les espècies autòctones i en cas d'anar bé, anar afavorint-les i desplaçar paulatinament les intruïdes, però es va optar per tallar els eucaliptus i plantar les espècies autòctones, teòricament més ben adaptades, i el resultat va ser que aquestes no estaven tan ben adaptades com els vells eucaliptus bords que, a més, tenien el cor buit i ple de rates panades que sortien de dins dels troncs caiguts amb les cries enganxades al pit, encara mamant. Afortunadament es va parar l'operació, però l'experiència hauria de servir per a actuar en prudència, molt especialment quan no hi ha necessitat d'actuar o prendre mesures dràstiques per salvaguardar algun valor important. Un cas semblant va passar amb la desaparició de la pastura a la zona humida de Sebes, a Flix, i la seva posterior reintroducció per salvar els prats d'*Scutellaria galericulata*.

Jose Juan Idiarte Cabrera, d'Amposta, recorda que l'eucaliptus més gran que ell havia vist per la Ribera estava prop del pont de la Mitja Hora i es va tallar per aprofitar la fusta per a fer tirassos. Aquesta és una de les característiques de la seva fusta: la resistència a podrir-se en contacte amb l'aigua. José Bosch, de Jesús, m'havia explicat que a la dècada del 1960 havia tallat més de 100 eucaliptus blancs i rojos a l'illa de Buda i els va vendre a les drassanes Belliure de Calp per a fer els banc dels motors de les barques, precisament per aquesta característica que citàvem.

A part de l'eucaliptus ver i el bord, a les nostres comarques hem trobat altres espècies plantades: *Eucalyptus sideroxylon* a la vora de l'Ebre, riba esquerra, dalt de Vinallop (1996); *E. sepulchralis* prop del mas de Nàqueres (2003); *E. gomphocephala*, al Barri Castell i per les vores de la mar de Vinaròs a Peníscola (1996); *E. dalrympleana* està a l'Aldea i es va provar d'aclimatar, l'any 1991, al Delta, sense èxit.

Guaiaba

Hem adjuntat fotos d'*E. ficifolia*, feta el 14/06/1984, a Louriçan (Galícia), similar a l'*E. sideroxylon* del riu Ebre, també de flor roja, i que hem vist en plena floració l'11/01/1996.

També s'han adjuntat les fotos de dos eucaliptus vers fetes a Trancoso (Portugal) el 07/07/1992 amb 9,80 m de perímetre, i de Tàpia de Casariego (Astúries) hem posat la foto d'un altre exemplar amb un perímetre de 8,35 m i 32 m d'altura. A Viernóles (Cantàbria), hem vist un exemplar de 8 m de perímetre i 60 m d'altura, l'únic exemplar que queda d'una plantació que es va fer a la zona, cap a l'any 1870.

Myrtus communis

A les il·lustracions hem posat les mirtàcies que podem trobar a les nostres terres: un fruit del guaiabo, de la partida de Sales (Amposta) feta el 10/01/2015, i una branca de murtra en fruit del riu Canaletes, feta l'11/09/2010.